

Is vallen erg?

Onlangs meldde de staatssecretaris van BZK dat in de afgelopen 25 jaar het aantal tussentijds aftredende wethouders geleidelijk is gestegen van 20% tot 30% per raadsperiode, met de sterkste stijging in de jaren negentig. Daarmee ontkrachtte ze de mythe dat dualisme de oorzaak is van al dat vallen in de afgelopen jaren. De effecten van dualisme worden wel vaker zwaar overschat. De staatssecretaris relativeerde daarmee ook de alarmerende toon in de media dat met al dat geval het lokaal bestuur in de gevarezone is beland: het was vroeger al niet veel beter. We moeten echter nog een stap verder gaan. Is het eigenlijk erg dat wethouders tussentijds vertrekken? Even los natuurlijk van het persoonlijke drama dat een tussentijds vertrek kan zijn.

Kijk je louter naar de functie vervulling, dan hoort het erbij dat sommige wethouders tussentijds opstappen. Het zal immers altijd voorkomen dat iemand die functie gaat vervullen zonder daarvoor de capaciteiten te hebben. Bestuur noch samenleving is gediend bij het aanblijven van bestuurders die niet geschikt zijn. Je zou net als bij andere banen een proeftijd moeten hebben, maar dat is politiek wat lastig.

Ook uit democratisch oogpunt is het normaal dat er bij tijd en wijle wethouders opstappen of weggestuurd worden. Ons stelsel is gebaseerd op de vertrouwensregel en een wethouder die de politieke steun verliest, kan niet meer blijven zitten. Een wethouder is politiek gezien verantwoordelijk als er zaken misgaan, ook als hij er niet zelf direct bij betrokken is. Dat in een kwart eeuw het aantal terugtrekkende wethouders gestaag is toegenomen, kan drie dingen beteken. Er gaan vaker dingen mis, het wordt vaker duidelijk dat dingen zijn misgegaan of er is lokaal steeds minder ruimte voor een "sorry-democratie". Het zal wel een combinatie zijn, maar die derde factor is zeker belangrijk. Het bestuur is een spiegel van de samenleving en waar die samenleving directer, harder en minder vergevingsgezind is geworden, is het niet vreemd om dat ook in het bestuur terug te zien. Sterker nog, zou het aantal vallers nu gestaag gaan dalen, dan zou dat het maatschappelijke wantrouwen in overheid en politiek voeden: ze houden elkaar de hand boven het hoofd!

Heeft dat vertrekken dan misschien bestuurlijk of maatschappelijk negatieve gevolgen? Wellicht verrassend, maar er is nog weinig bekend over de effecten van het terugtreden van bestuurders of de toename daarvan. Globaal lijken die effecten nogal mee te vallen. Er zijn geen indicaties dat minder mensen wethouder willen worden, noch dat de kwaliteit van het beschikbare aanbod afneemt. Aftreden heeft kennelijk geen afschrikwekkend effect. Ook zijn er geen aanwijzingen dat gemeenten massaal onbestuurbaar worden. De lijst bekende gevallen van moeilijke gemeenten waar het bestuurlijk jarenlang onrustig is, verandert maar weinig. De dienstverlening aan burgers is evenmin teruggelopen door het gestegen aantal terugtrekkende wethouders. Grote decentralisatie-operaties uit het recente verleden zoals de WWB en de WMO hebben er niet onder te lijden gehad. En het aantal gemeenten met grote financiële problemen is eerder af- dan toegenomen. Het klinkt wat cru, maar bestuurders zijn als persoon nu eenmaal niet zo relevant.

Het aftreden van een wethouder of een heel college zal lokaal vast wel eens negatieve gevolgen hebben gehad, bijvoorbeeld doordat besluiten lang op zich hebben laten wachten of een project niet is doorgegaan. In het algemeen is met alle dynamiek het lokale bestuur echter stabiel gebleken. Toch is dat juist niet het overheersende beeld in het discours: de gestage toename van het aantal terugtrekkers is zorgwekkend en dient bestreden te worden! Dus gaat veel aandacht uit naar de oorzaken. Boeiend, maar om te kunnen beoordelen of al dat vallen erg is, moeten we veel meer weten over de positieve en negatieve effecten. En of het aanblijven van bestuurders wellicht ook of zelfs grotere negatieve gevolgen heeft. Pas dan is te zeggen of het terugtreden van bestuurders inderdaad iets is om ons druk over te maken.

Marcel van Dam

Openbaar bestuur, augustus 2010